

Clàusules constitucionals contra els Països Catalans

Antoni Abat¹

Aquest article analitza les normes constitucionals espanyoles i franceses que pretenen impossibilitar la construcció política d'una entitat que aglutini el conjunt de la nació catalana. L'objecte d'anàlisi és estrictament jurídic i constitucional, no s'esmenten les mesures polítiques, culturals, econòmiques i socials que han menystingut i continuen amenaçant la cultura pròpia dels nostres països. Altrament dit, no analitzem el "*soyez prope parlez Français*" que s'ha fet servir a les escoles franceses de la Catalunya del Nord, la prohibició de parlar català al pati de l'escola, el "*háblame en cristiano*" que sovintea en els cossos de seguretat de l'Estat, la impossibilitat d'escolaritzar milers de nens en valencià o el Lapao, sinó com es blinden les normes superiors de les nacions espanyoles i franceses; com apliquen tota la normalització jurídica i força legal per evitar l'existència plena dels Països Catalans.

L'article troba d'inici una dificultat temporal, ja que la constitució francesa de la V República data de 1958, i l'espanyola és vint anys més tardana, de fet la *Ley Orgánica del Estado Franquista* encara no s'havia promulgat, i una constitució democràtica era més que una entelèquia a l'Estat espanyol. En aquests vint anys (1958-1978), tot i el que diu el tango, Algèria havia d'independitzar-se sofrint un genocidi, també Guinea (1958), Comores (1975) i Djibouti (1977) esdevenien nous estats, tot i el que afirma l'article primer de la constitució francesa: "França és una república indivisible."

1. Dedico aquest article al meu "germà" Geoffroy Lourdou, qui ara fa deu anys em va treure la bena que no em deixava veure el nord del meu país i que m'havien posat durant anys al *Lycée Français* i a l'escola pública espanyola.

L'any 1978 a l'estat de la pell de bou la potencialitat política d'una federació dels Països Catalans semblava diferent de l'actual. El millor exemple el trobem al País Valencià i en els debats, els lemes i les manifestacions que es produïren fins a l'aprovació de la constitució i el primer estatut d'autonomia postconstitucional. Els símbols nacionals (la senyera sense blau, la denominació del territori com a País Valencià i la unitat lingüística) eren reclamats per una part important de la població del sud del Sènia. El malson que suposava un Principat federat a les Illes i al País Valencià va ser tractat i tallat de soca-rel pel constituent espanyol, tal com havia fet la constitució republicana de 1931. Es tornaven a tancar les portes a una possible federació fins i tot al si de l'Estat espanyol. Veiem un altre cop com la constitució a Espanya s'utilitza com un document que genera prohibicions i limitacions, que estableix fronteres i entrebancs a la voluntat popular. Que actua amb caràcter preventiu. La constitució que hauria de ser el document màxim generador de drets i llibertats s'utilitza per lligar de mans ciutadans i territoris.

Un altre cop som els catalans els que apareixen en el subconscient del constituent original i el constituent derivat (tribunal constitucional) com a sospitosos d'atemptar contra l'única nació reconeguda al 1978 i la seva vida. Cal insistir que la prohibició de federació de comunitats autònomes no diferencia si aquesta federació anhela o no la seva autodeterminació, si vol enquadrar-se en un projecte federal o si per contra vol romandre en l'Espanya autonòmica. Es prohibeix com a mesura preventiva.

Aquest article intenta salvar la dificultat temporal esmentada fent un estudi sincrònic i actual dels textos constitucionals, és a dir, com aquestes normes jurídiques pretenen avui en dia impossibilitar la unitat política dels catalans del nord, del sud i illencs, dels valencians del nord i del sud.

Després d'una breu introducció necessària del perquè es fa servir la norma jurídica i política bàsica per entorpir el procés, l'anàlisi segueix amb l'estudi del text constitucional espanyol, del debat al constituent del 1978 i les interpretacions que es poden donar a la clàusula espanyola antifederació de comunitats autònomes.

La segona secció analitza el text constitucional francès de 1958. Tot i el que diu el mateix text, podem observar que la jurisprudència del Conseil Constitutionnel és contradictòria. Entenc que la Catalunya del Nord podria arribar a federar-se amb els territoris del sud de la Jonquera i de la falsa porta catalana; no la de Salses, si hi ha una majoria democràtica que desitgés aquest escenari. Certament no es pot obviar el fet que la Catalunya del Nord està sota l'Estat francès, que no és un Estat qualsevol, sinó un paradigma en centralisme i negació dels drets col·lectius de les minories, si m'ho permeten de les identitats no gavatxes. Tot i que, com podem observar, la República ha evolucionat des de la independència traumàtica del departament d'Algèria al 1962 i ha donat resposta i un cert reconeixement al dret de secessió, cosa que a l'Espanya "plural" autonòmica no ha passat.

L'article acaba amb una conclusió on es defensa la prioritat de la voluntat dels pobles sobre els textos constitucionals; en especial si aquests estipulen prohibicions que es justifiquen exclusivament mitjançant motius i interessos polítics d'uns contra els altres; o clàusules cosmètiques d'impossible compliment.

Nació, nació i constitució

Abans d'analitzar els textos constitucionals és necessari fer quatre cèntims sobre el que és una constitució i la seva relació amb la Nació. Faig servir Nació amb majúscula seguint el preàmbul constitucional espanyol i la diferenciació institucionalitzada pel Tribunal Constitucional amb la sentència sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Com ens il·lustraven els magistrats, nació n'hi ha una, l'espanyola, la nació catalana, en petit i minúscules, no ho és pas. Així de fàcil i ràpid es trencava el somni dels que consideraven que Espanya era un estat plurinacional, una nació de nacions. Nació, segons el màxim i únic intèrpret vàlid de la constitució, no és el mateix que la nacionalitat que assenyalava l'article 2.

De totes maneres els magistrats no van fer res que ens hagués de sorprendre. La constitució és la juridificació de la nació, és a dir, la norma jurídicopolítica que dona forma a la nació. A Europa, les constitucions no creaven un estat, sinó que la nació era prèvia, preconstitucional. Seguint Sieyes i Condorcet, qui s'autodetermina són les nacions mitjançant els documents constitucionals. Aquest moment àlgid el demostra la legitimitat que s'atorguen les Nacions mateixes i que es plasma en el moment constituent originari. La Nació (com a sobirana), com a ens que no admet un superior (*superiorem non recognoscem*), decideix quan s'autodetermina i com es regula. El Tribunal Constitucional exercint el seu mandat constitucional exerceix el que anomenen poder constituent derivat per seguir adaptant la nació al dia a dia.

Aquesta relació constitució – nació se sacralitza encara més a partir de 1776, quan al nou món els textos constitucionals no només donaven forma legítima a una realitat jurídica creada *ex-novo*, sinó que a més la legitimaven de forma plena. No hi havia Estats Units d'Amèrica, República Oriental d'Uruguai o Argentina abans dels seus documents fundadors. Després de la Segona Guerra Mundial i els processos del descolonització el triomf del constitucionalisme s'escampa arreu del món. De fet només tres estats al món no tenen constitució escrita (Regne Unit, Israel i Nova Zelanda) tot i que a la declaració d'independència d'Israel establia com a mandat la redacció d'un text constitucional.

Seguint aquesta lògica, el sobirà disposa i estableix el marc jurídic que més li convé en cada moment concret. En aquest sentit, França i Espanya poden establir el marc constitucional que més s'estimin i els convingui. I quan parlem dels Països Catalans, les constitucions es blinden.

Constitució espanyola de 1978

L'article 145.1 de la Constitució espanyola de 1978 no deixa cap dubte i afirma que en cap cas s'admetrà la federació de Comunitats Autònomes. Aquest article és idèntic a l'article 13 que apareixia a la constitució republicana de 1931, tot i que en lloc de parlar de comunitats, al 1931 es parlava de regions autònomes. Amb independència de la nomenclatura que fa servir el legislador constitucional espanyol de torn, la realitat a evitar era la mateixa. I es tanca la porta a qualsevol federació.

Aquesta política legislativa no és però la que impera en dret constitucional comparat. L'article 132 de la constitució italiana de 1947 sí que permet la fusió de regions existents o la creació de noves amb un mínim d'un milió d'habitants. A l'Espanya republicana i a l'època postfranquista es prohibeix la federació, que no vol dir unió. El motiu és evident, a l'ideari col·lectiu dels ciutadans dels Països Catalans se'ns apareixia en primera instància la forma de la federació.

Tot i això, l'avantprojecte de constitució tenia una redacció diferent. No es feia cap esment de la federació, es limitava a afirmar que els acords de cooperació dels territoris autònoms necessitaven l'autorització de les Corts Generals mitjançant una llei orgànica. Va ser a partir de l'informe de la Ponència que es va introduir la prohibició de federació en qualsevol cas. Prohibició que va romandre fins a l'aprovació final del text.

S'ha d'esmentar que la redacció d'aquest article va generar moltíssim debat. Es van arribar a fer moltes matisacions i propostes però, com va afirmar Fraga Iribarne, estaven davant de la redacció d'un article clau no només per a les comunitats autònomes, sinó per al tipus d'Estat que estructura la Constitució. Els riscos que hagués representat la federació catalana per als interessos del conjunt de l'Estat semblaven obvis. La resistència a la redacció del punt 145.1 va ser encapçalada per Letamendia, Solé Tura i Portabella. Però la postura dels Grups Parlamentaris Unión de Centro Democrático y Social, Alianza Popular, Socialista i Socialistes Catalans (com a grup ja diferenciats) va ser prou contundent per incloure i mantenir la clàusula que prohibeix la federació.

Quan aquests grups veien un risc per al tipus d'organització territorial de l'Estat, pensaven clarament en la possibilitat d'una federalització de l'estat de les autonomies, i en els Països Catalans. Perquè a Euskadi i Navarra no només no es negava l'opció de federar-se, sinó que la Disposició Transitòria Quarta preveu expressament aquesta possibilitat. A més la Constitució ho reconeix de tal manera que recau la iniciativa en l'Òrgan Foral competent, que hauria de ser ratificat per referèndum (al territori foral concret) convocat a aquest efecte, i aprovat per majoria dels vots vàlids emesos.

El legislador constitucional preveu aquesta possibilitat sense que hi hagi cap precedent en el constitucionalisme històric espanyol ni en cap constitució

de la mateixa família legal que l'espanyola. Dit això cal esmentar que el Tribunal Constitucional va decidir en sentència de STC 94/1985 de 29 de juliol, que l'abast d'aquesta disposició era simplement una possibilitat, i que la incorporació dels símbols d'identitat navarresos a l'escut basc no tenia suport constitucional.

Així, semblaria que aquesta limitació és una manifestació més del mal que ve d'Almansa.

Constitució francesa de 1958

Parlar de la federació de la Catalunya del Nord amb la resta dels Països Catalans implica superar la legalitat francesa i a hores d'ara també l'espanyola. Possiblement hauríem d'esmentar el Tractat dels Pirineus signat al 1659 entre la monarquia hispànica (Felip IV de Castella) i la francesa (Lluís XIV de França). Aquest tractat portava com a conseqüència la cessió a França del comtat del Rosselló i part del de la Cerdanya. Un tractat que es va negociar i signar sense consultar les Corts Catalanes i que les autoritats del país mai no acceptaren.

Tot i aquest tractat, semblaria que si el mapa geopolític canvia substancialment i la voluntat dels ciutadans del nord és majoritària i propícia a la federació amb el sud, un tractat signat en 1659 amb traïdoria als afectats no sembla argument de pes. En aquest sentit, l'acord de *devolution* a favor d'Escòcia per part del Regne Unit podria ser un model sobre el qual aplicar una analogia legal. A més cal afegir com a arguments que estem parlant de territoris de la Unió Europea, on no hi ha cap frontera, a més del que estableix l'article 53 de la Constitució de 1958.

En qualsevol cas, sembla necessari que com a pas previ a la federació, la Catalunya del Nord hauria d'assolir l'autodeterminació. I estem parlant d'independitzar-se de França. Un estat més centralista i unitari que l'espanyol. Dit això, s'ha de subratllar que a la República s'ha produït una evolució que no ha passat a Espanya. Començant pel reconeixement de certa asimetria territorial i l'adaptació dels sistema a la casuística concreta dels territoris. Així els Territoire d'Outre-Mer (TOM) i les Terres Australes et Antarctiques Françaises tenen un acomodament constitucional diferent al dels departaments. També Còrsega té una especificació territorial: la Collectivité Territoriale de Corse. Per tant, res no sembla indicar que l'asimetria també pogués afectar algun dia la Catalunya del Nord.

Cal afegir que si el dret a la secessió no està reconegut al text constitucional de 1958 i només mitjançant una reforma constitucional podria permetre aquest dret; després de la secessió dels departaments d'Algèria i del Sàhara (1962) i dels territoris somalis de la costa francesa (1967), el Conseil Constitutionnel en la seva decisió 75-59 de 30 de desembre de 1975, en relació amb l'autodeterminació de les Illes Comores, va admetre que un territori pogués

deixar de pertànyer a la República, “*pour constituer un État indépendant ou y être attaché*”. Aquest “*être attaché*” s’aplicaria fil per randa a l’escenari que proposem.

El Conseil, a més, ha reconegut del dret de secessió, en base a una interpretació extensiva de l’article 53, que concerneix en realitat la cessió, l’intercanvi o adició de territoris entre França i un Estat estranger dins el marc dels tractats internacionals. En aquest cas, podríem al·legar que Catalunya (nord i sud) no va participar en la Pau dels Pirineus ni la va ratificar.

Tot i això, no es pot obviar que quan l’article primer de l’estatut de Còrsega afirmava que “el poble cors, component del poble francès” el Conseil, en la seva decisió de 9 de maig de 1991, va afirmar de manera taxativa que el poble francès està compost per tots els ciutadans francesos sense distinció del seu origen, raça o religió, i per tant va considerar l’article com a contrari a la constitució.

Conclusió

Els ordenaments jurídics estableixen el que més convé en cada moment a les nacions francesa i espanyola. Això no ens hauria de causar cap mena d’estranyesa, ja que són aquestes Nacions les autodeterminades. En el cas espanyol, el conjunt de l’Estat no té cap mena d’obligació de donar resposta a una reivindicació d’una de les seves nacionalitats o regions. De fet, com hem vist, la Constitució espanyola prohibeix la federació, tot i que aquesta es volgués fer dins les seves fronteres. L’argument que se’ns dóna és meridià, en cas de voler alterar les normes que el conjunt de la nació espanyola ens hem donat, s’han de seguir els procediments establerts al nostre ordenament jurídic. Altrament seria una il·legalitat i una ofensa al conjunt de la nació.

El cas francès és més complicat, no només per la internacionalització, sinó perquè a més França actua com a estat centralista en moltes ocasions. Només cal veure la negativa a aplicar la carta europea de llengües minoritàries o la decisió sobre l’estatut cors.

Sembla clar que si es vol donar cabuda als Països Catalans només podem actuar com una “Nació” en majúscules, només ens queda seguir el procés que han seguit les nacions d’arreu, i com a tal, decidir lliurement quina mena de relació volem amb els nostres veïns del Sènia avall o amunt, de les Illes, de la França, de la Catalunya del Nord o de la Xina popular.